

Koulujen erilaiset käytännöt maahanmuuttotaustaisten oppilaiden koulupolulla - KIEPPI-toimenpideohjelman loppuraportti

2 Tavoitteet ja toteuttaminen

Loppuraportti tarjoaa kokonaiskuvan perusopetuksen maahanmuuttotaustaisten oppilaiden opetuksen nykytilasta ja kehittämistarpeista. Siinä tarkastellaan, miten toimivaa ja riittävää maahanmuuttotaustaisten oppilaiden opetus on oppimisen ja jatko-opintoihin etenemisen näkökulmasta. Loppuraporttiin kootaan yhteen toimenpideohjelman aikana tuotetun tiedon keskeisimmät tulokset ja havainnot. Esiin nostetaan erityisesti kehittämistarpeet, konkreettiset toimet niihin vastaamiseksi sekä toimenpideohjelman aikana tehty kehittämistyö. Aineiston pohjalta muodostetaan kehittämissuositukset. Tulosten ja suositusten lisäksi raportissa kuvataan myös hanketoiminnassa kehitettyjä hyviä käytänteitä.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Miten koulujen toimintakulttuurissa maahanmuuttotaustaiset oppilaat vastaanotetaan ja otetaan osaksi kouluyhteisöä?
- Miten koulujen toimintakulttuuri ja johtaminen tukevat siirtymiä valmistavasta opetuksesta perusopetukseen ja sieltä edelleen jatko-opintoihin?
- Mitkä tekijät edistävät ja estävät maahanmuuttotaustaisten oppilaiden oppimista ja oppimisen tuen tarpeeseen vastaamista?
- Miten toimenpideohjelmaan osallistuneet opetuksen järjestäjät ja koulut ovat kehittäneet maahanmuuttotaustaisten oppilaiden opetusta?

Aineisto koostuu Karvin kahdesta arvioinnista, Owl Groupin selvityksestä, kahdesta eri kehittämishankekokonaisuudesta sekä Jyväskylän ja Tampereen yliopistojen toteuttamasta tutkimushankkeesta. Näiden arviointien, selvityksen ja tutkimuksen lisäksi aineistoa ovat toimenpideohjelman aikana toteutettujen kehittämishankkeiden loppuraportit sekä opetus- ja kulttuuriministeriön johtaman ohjausryhmän laatimat kehittämiskohteet. Taulukossa 1 on kuvattu toimenpideohjelman aikataulu.

TAULUKKO 1. Toimenpideohjelman aikataulu

HANKKEET	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen arviointi (Karvi)						
Suomi / ruotsi toisena kielenä opetuksen nykytilan selvitys (Owal Group)						
13 opetuksen järjestäjän kehittämishankkeet integraatiokäytänteisiin						
60 opetuksen järjestäjän kehittämishankkeet opetuskielen taidon, perustaitojen ja siirtymien tueksi						
Myöhään maahan tulleet oppilaat koulupolulla (Karvi)						
VOITTO-hanke (Jyväskylän ja Tampereen yliopiston konsortio)						
Ohjausryhmän työskentely (OKM)						
Toimenpideohjelman loppuraportti (Karvi)						

Karvi toteutti kansallisen arvioinnin perusopetukseen valmistavan opetuksen sekä oppilaan oman äidinkielen opetuksen tilanteesta ja vaikuttavuudesta vuosina 2021–2022. Tietoa kerättiin opetuksen järjestäjiltä, rehtoreilta, valmistavan opetuksen opettajilta ja oman äidinkielen opettajilta. Arviointi kohdistui erityisesti opetuksen tavoitteiden toteutumiseen ja opetuksen järjestämistapoihin. Lisäksi arvioinnissa selvitettiin opetusta ja oppimista edistäviä ja estäviä tekijöitä.²

Owal Group Oy selvitti suomi/ruotsi toisena kielenä (jatkossa S2) -opetuksen nykytilaa vuosina 2021–2022. Sen tarkoituksena oli tuottaa perusteellinen katsaus S2-opetuksen nykytilasta. Selvityksessä kuvataan perusopetuksen tilannekuvaa oppilaiden ohjautumisesta S2-opetukseen, opetuksen toteutumisesta sekä kehittämistarpeista. Lisäksi siinä tarkastellaan S2-opetuksen tilaa koulutuspolkujen jatkumon näkökulmasta. Selvitys perustuu pääosin perusopetuksen järjestäjiltä ja henkilöstöltä kerättyyn tietoon.³

Loppuvuodesta 2021 Opetushallitus asetti haettavaksi valtion erityisavustuksen, jonka tavoitteena oli kehittää, tukea ja vakiinnuttaa valmistavan opetuksen integraatiokäytänteitä. Rahoituksen saaneissa 13 hankkeessa keskityttiin vuonna 2022 erityisesti valmistavan opetuksen ja esi- ja perusopetuksen nivelvaiheeseen sekä perusopetukseen integrointiin.⁴

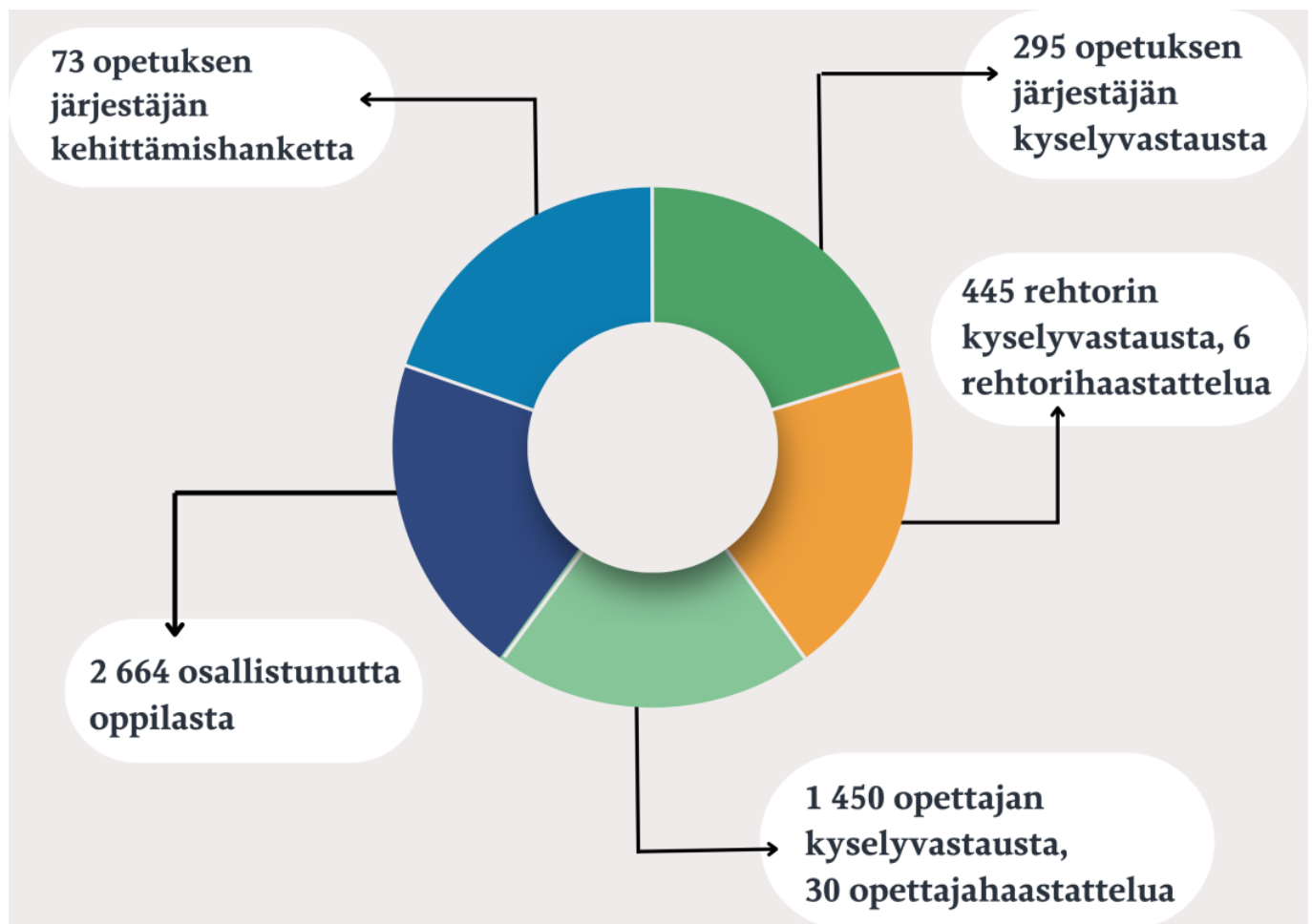
Keväällä 2022 Opetushallitus asetti haettavaksi valtion erityisavustuksen, jonka tavoitteena oli vahvistaa maahanmuuttotasaisten perusopetuksen oppilaiden opetuskielen taitoa, perustaitoja ja siirtymiä koulutuspoluilla. Yhteensä 12 miljoonan euron avustus kohdennettiin opetuksen järjestäjien kehittämishankkeisiin, joissa painopiste oli opetuskielen ja tiedonalojen kielen kehittämisessä, opiskelu- ja koulunkäyntivalmiuksien tukemisessa sekä perustaitojen vahvistamisessa. Lisäksi hankkeilla varmistettiin sujuvia siirtymiä perusopetukseen valmistavasta opetuksesta perusopetukseen sekä sieltä toiselle asteelle. Avustusta myönnettiin yhteensä 60 opetuksen järjestäjälle.⁵ Karvi, Opetushallitus ja opetus- ja kulttuuriministeriö koordinoivat hankekokonaisuutta kehittävän arvioinnin keinoin. Tällä tavoin tuettiin opetuksen järjestäjien pitkäjänteistä kehittämistä ja toiminnan vaikuttavuutta.

Kehittämishankkeiden toimijat osallistuivat samaan aikaan toteutettuun Karvin arviointiin. Se kohdistui myöhään maahan tulleeisiin, erityisesti vuosiluokkien 7–9 oppilaisiin, jotka ovat käyneet koulua Suomessa enintään neljä vuotta. Arviointi tuotti tietoa perusopetuksen tilasta ja kartoitti myöhään maahan tulneiden oppilaiden koulunkäyntitaitoja sekä oppimista mahdollisesti haastavia asioita, niiden tunnistamista sekä ennaltaehkäisemistä. Siinä tarkasteltiin myös jo olemassa olevia ja hanketoiminnan avulla kehitettyjä

käytänteitä, opetusjärjestelyjä ja oppimisen tuen muotoja, joiden avulla tuettiin maahanmuuttotasaisten oppilaiden opetuskielen taitoa ja koulunkäyntivalmiuksia.⁶

Jyväskylän ja Tampereen yliopistot toteuttivat konsortiona VOITTO-tutkimushankkeen, jossa tarkasteltiin valmistavan opetuksen järjestämistapoja, oppilaiden opetuskielen taidon kehittymistä ja kouluyhteisöön integroitumista. Siinä tutkittiin, millaiset kielellisen tuen mallit tukevat oppilaan siirtymistä valmistavasta opetuksesta vuosiluokille 7–9. Lisäksi hankkeessa tuotettiin tietoa siitä, millainen koulujen toiminta- ja johtamiskulttuuri tukee maahanmuuttotasaisten oppilaiden integraatiota.⁷ Hankkeessa kehitettiin pedagoginen työväline, jolla voidaan tukea yläkouluun valmistavassa opetuksessa opiskelevien, vasta maahan saapuneiden monikielisten oppilaiden suomen kielen sekä tiedonala- ja opiskelutaitojen oppimista. Työväline tuottaa opettajille tietoa vastasaapuneiden oppilaiden tekstitaitojen kehittymisen seuraamiseen, arviointiin ja tukemiseen. Sen tehtävät tuottavat tietoa opetuksen suunnitteluun ja opettajien väliseen yhteistyöhön niin valmistavan ryhmän opettajalle kuin myös perusopetuksen opettajille, joiden ryhmiin on siirtymässä oppilaita valmistavasta opetuksesta.⁸

Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) esitetään kaikkien toimenpideohjelman aikana toteutettujen arviointeihin, tutkimukseen ja kehittämishankkeisiin osallistuneiden määrät.

KUVIO 1. Toimenpideohjelman aikana eri tiedonkeruisiin osallistuneiden määrät

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti toimenpideohjelmalle ohjausryhmän (Ks. liite 1), jonka tehtävänä oli tukea ohjelman toimeenpanoa vuosina 2023–2025. Yhteisen työskentelyn lisäksi ohjausryhmä toimi neljässä temaattisessa alatyöryhmässä, jotka keskittyivät eri haasteisiin:

- perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaiden integraatio perusopetukseen valmistavan aikana

- opetuskielen ja muun tuen organisointi perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaan siirtyessä perusopetukseen
- maahanmuuttotasaustaisten oppilaan ohjaaminen S2-opetukseen ja menettelytavat siirtymisessä S1-opetukseen
- kielitietoisuuden opetuksen toteuttaminen eri oppiaineissa erityisesti perustaitojen vahvistamiseksi ja opettajien yhteistyön rakenteet.

Kaikissa alatyöryhmissä pohdittiin myös oman äidinkielen opetuksen näkökulmia. Ohjausryhmän työn pohjalta on koottu yhteen kehittämiskohteita (ks. liite 2). Ne liittyvät lainsäädäntöön ja rahoitukseen, opetussuunnitelman perusteisiin, opettajankoulutukseen ja täydennyskoulutukseen sekä koulujen toimintakulttuurin kehittämiseen.

Loppuraportin aineiston käsittelyssä käytettiin sisällönanalyysiä. Tavoitteena oli arviointien, tutkimuksen, selvityksen ja hankkeiden tulosten perusteella arvioida, miten toimenpideohjelman tavoitteet on saavutettu. Analyysin alkuvaiheessa tuotetusta tiedosta ja kehittämiskohteista tehtiin koonti, jonka avulla tunnistettiin tutkimuskysymysten kannalta keskeiset asiakokonaisuudet ja kehittämiskohteet. Aineisto luokiteltiin aineistolähtöisesti ilman ennalta määritettyjä kategorioita ja teemat muodostettiin aineiston sisällön perusteella. Kehittämishankkeiden raporteista nostettiin esille keskeiset hyvät käytänteet, joita voidaan toteuttaa eri kouluissa ympäri Suomea. Alkuvaiheen analyysin perusteella tunnistetut keskeiset kehittämiskohteet ja vahvuudet nostettiin esiin raporttiin. Tämä lähestymistapa mahdollisti aineiston monipuolisen tulkinnan ja sen ilmiöiden esiin nostamisen tutkittavassa toimintaympäristössä.